

נחלי קדם

מתורתו ומשנתו של גאון עוזינו שר התורה
הגה"ק רבינו חיים יוסף דוד אזולאי זצוקללה"ה

◆ פרשת תצוה ◆ שנת תשפ"ד ◆ שנה א' ◆

מדבר קדמות דבר המערכת

לרגל יומא דהילולא קדישא לפרי קודש הילולים איש אלוקים קדוש, קדוש קדשים יאמר לו, אשרי יולדתו ה"ה גאון עוזינו הגה"ק רבינו החיד"א זיע"א, הננו מגישים בזאת גליון מורחב המלא בכל טיב האר"ש מנחלי ומעיינות תורתו הקדושה של רבינו.

הן אמת, שרבינו עלה בסערה השמימה ביום המר והנמהר - י"א אדר ה'תקס"ו, ושנה זו היתה שנה פשוטה ולא שנה מעוברת.

אולם, אנן נקטנו בהתייעצות עם כמה ת"ח גדולי תורה שליט"א לעשות בביתו נאווה קודש - גליון 'נחלי קדם' - יארציית בשני החודשים, ולא להיכנס למחלוקת אחרונים בעניין זה. ודי בהערה זו.

במקום זה יבוא בקצרה ההוספות שנתווספו במדורי הגליון לכבוד יומא דהילולא קדישא, דבר דבר על אופנו - וסד'ר סד'ר תרדוף:

הוספנו מדור 'נחלי דמעה' - בו יבוא בדמעה קינות והספדים דנכתבו ע"י בני דורו לספוד צ'רה ולבכותו לאחר פטירתו. וכמו כן בגליון זה הבאנו כמה עובדות נפלאות במדור 'אלה תולדות יוסף' וזכר צדיק לטובה ולברכה. זאת ועוד שבמדור 'שבחי רבינו החיד"א' הארכנו טובא בשבחים והילולים שנאמרו מגדולי הדורות על רבינו זיע"א.

ויהא רעווא שנראה ברכה והצלחה במפעלינו ובמעשה ידינו, וממקומו יפן רבינו להמליץ בעדינו ובעד כל העוזרים והמסייעים שליט"א ובעד כל ישראל להוושע בכל מילי דמיטב בגשמיות וברוחניות ח'ן ירבה וח'ן יפרוץ, אכ"י"ה.

ביקרא דאורייתא
מערכת 'נחלי קדם'

ציצה לזכר

נקודה ממשנתו בקצירת האומר

לְעוֹלָם יִלְמַד סְגוּרָיָא עַל יִשְׂרָאֵל כָּלֵל וּפְרָט
יְצַדִּיק יִשְׂרָאֵל וְיִלְמַד עֲלֵיהֶם זְכוּת, וְגַדְעוֹן
נְגַלָּה עֲלֵיו ה' בְּעֵבוֹר שְׁלִמְדוֹ סְגוּרָיָא עַל
יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ ז"ל (ילקו"ש שופטים רמז סב).

(ציפורן שמיר ס"י י אות קמב)

נחל איתן

אמרות טהורות ופניני חן על הפרשה

וְאִתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (כו, כ)

משה לא מוזכר בפרשתן דפר' תרומה ותצוה אחת הם

אמרו רז"ל דבפרשה זו לא נזכר משה משום שאמר (שמות לב, לב) 'מחנני נא מספרך אשר כתבת', ונתקיים מיהא שלא נזכר שמו בפרשה זו. ואפשר דיען דמשה רבינו ע"ה מסר עצמו להצלת ישראל והפליא לעשות בעידן רתחא, לכן דיבורו נתקיים איזה דבר שלא נזכר שמו בפרשה זו. וגם זה המעט לכבוד מרע"ה נאמרה פרשה זו בלשון הוזהר 'ואתה תצוה' דנראה שזאת הפרשה היא סיום פר' תרומה ואינה פרשה בפני עצמה אלא היא מחוברת עם פר' תרומה וכבר נזכר כמה זמני שמו הטוב בפר' תרומה. ועל פי זה אפשר לישב חקירה גדולה כי אמרו רז"ל בזהר (זוהר חדש ח"א צח). ובמדרשים כי הפרשיות הם ג"ן פרשיות. והרב עיר וקדיש מהר"ם זכותו ז"ל הוקשה לו דהם נ"ד פרשיות והרב החסיד מהר"ש אבוהב ז"ל תירץ דפר' וזאת הברכה דל מהכא דנקראת בשמחת תורה ועל הרוב הוא בחול ואינה כשאר פרשיות שנקראות בשבתות עכ"ד ולא ריוה צמאונינו בזה ואינו טעם מספיק. אמנם לפי האמור דלכבוד מרע"ה רצה הקב"ה דפר' תצוה נחשבת בסיום פר' תרומה, י"ל דהיינו דאמרו רז"ל שהם ג"ן פרשיות דתרומה ותצוה נחשבות אחת. [ועיי' בחומת אנך (שיר השירים אות כ) שהוסיף ע"ז נופך].

(חומת אנך פר' תצוה אות א)

וְאִתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֵיהֶם שֶׁמֶן זֵית זָךְ: (כו, כ)

ע"י נרות שבת יכול ללדת בן כמשה רבינו

שמעתי במ"ש (שבת כג:) הרגיל בנר של שבת הויין לו בנין רבנן, וידוע כי כל ת"ח אמיתי יש בו ניצוץ ממששה רבינו ע"ה (זוה"ק ח"ג רעג), ולכך אמרו (שבת קא): משה שפיר קאמרת יען ניצוץ משה רבינו מתנוצץ בו. וז"ש 'ואתה תצוה את בני ישראל' כלומר צוה אותם מצוה, שיקחו אליך, כלומר שיולידו ולד שניצוץ ממך יאיר בו, ונמצא שהם לוקחים אליך ממש. וזה על ידי שמן זית זך שידליקו נרות של שבת וזכו לבן חכם שיתנוצץ בו אור מניצוץ ונמצא שהם לוקחים אליך על ידי מצוה זו ודוק.

(פני דוד פר' תצוה אות ד)

המשך בעמוד ד'

שפת הנחל פנינים וביאורים ערבים על ההפטר

מעיינות קודם עיוני חקר ודרוש במשנתו של רבינו

בן י"ג למצוות - ק"ש היא מצווה ראשונה

בפירוש המשניות להרמב"ם (הקדמה ד"ה וחלק) האריך בדברו לבאר מפני מה פתח דברי התנא במסכת ברכות (ב) יאיר בהל' ק"ש, וכן עמדו ע"ז בפסקי הרי"א^ז (ברכות פ"א ה"א), והשלטי הגבורים (ברכות ב. מדפי הרי"ף אות א), והצל"ח (ברכות שם ד"ה מאימת), והאריכו בזה עוד מרבתינו קמאי ובתראי.

וידועים דברי החידושי הרי"ם (ברכות ב. ד"ה מאי) לבאר האי אמירה שהטעם שהתחיל התנא מסכת ברכות דיני ק"ש, דק"ש היא המצווה הראשונה שמקיים כל נער המגיע לגיל המצוות. ועיין עוד לו בספר הזכות (ברכות שם ד"ה מאימת).

ובדומה לזה כתב רבינו החיד"א זיע"א בספרו פתח עינים (ברכות שם ד"ה מאימת) לתרץ על קושיית הגמ' בברכות (ב) מאי שנא דתני בערבית ברישא לתני דשחרית ברישא, ורבינו יישב בזה דחז"ל פתחו בכוונה תחילה בק"ש של ערבית ולא בק"ש של שחרית, וזאת יען וק"ש של ערבית היא המצווה הראשונה שזוכה לקיים הבא לגיל י"ג למצוות. וכן כתב מדיליה בהון עשיר (פ"א מ"א ד"ה קורין). והחילוק בין דברי החידושי הרי"ם לתירוץ החיד"א, דהחידושי הרי"ם מתרץ על קושיית הרמב"ם הלמאי פתיחתא דמסכת ברכות בק"ש. ותירוץו של החיד"א קאי על קושיית הגמ' אמאי הקדימו דיני ק"ש של ערבית לפני ק"ש של שחרית. [יש כמה וכמה אחרונים טעו בנקודה זו.]

ובדרך דרוש נדרש דבריהם היטב, דהנה מקרא כתוב (בראשית א. ה) 'ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד', ותירוץ זה רמוז בהאי מקרא, ד'ויהי ערב' - התנא פתח מסכת ברכות בהל' ק"ש של "ערבית". 'ויהי בוקר' - ואח"כ פירש דיני ק"ש של "בוקר", וזאת משום 'יום אח"ד' - אחד בגימטריה י"ג, דק"ש של ערבית היא המצווה הראשונה בשנת הי"ג למצוות.

והאי עניינא דמצוות ק"ש זהו המצווה הראשונה שמקיים בהיכנסו לגיל תורה ומצוות, ככה נקט רבי צדוק הכהן מלובלין זיע"א בצדקת הצדיק (אות ד). ויעויי' בשו"ת דברי פנחס (סי' ב) בתשובתו להרה"ק הדמשק אליעזר מוויזניץ זיע"א מה שהביא בשם הבית הלוי. וע"ע בתוספות אנשי שם (אבות פ"א מ"א), ובבית משולם (ברכות פ"א מ"א), ובפרדס יוסף (בראשית יז, כו), ובשו"ת ארץ צבי (סי' טז ד"ה אך), ובשו"ת שרגא המאיר (ח"ו סי' תסד), ובשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' יז).

והנה הנצי"ב מוולאז'ין במרומי שדה (ברכות שם ד"ה ותו) מקשה קושיא רבתי, דאי הכא תמוה לן אמאי לא מתרצינן בגמ' דהא גופא הטעם לכך דרבינו הקדוש החל ברישא לבאר סוגיות דיני ק"ש של ערבית ולא של שחרית, והוי אומר היות וק"ש היא ראש וראשון לקיום המצוות בתחילת שנת הי"ג. והתירוץ לקושיית הנצי"ב, דדבר פלא מביא רבינו החתם סופר זיע"א בספה"ק חת"ס (פר' ויחי בראשית ג, כג) דהמצווה הראשונה שהאדם מתחייב מייד בהיכנסו לעול תורה ומצוות זהו מצות שמחה. [ואמר זאת החת"ס בשמחת הבר מצווה של בנו הגה"ק המכתב סופר זיע"א אב"ד קראקא]. וכמו כן מיתאמרא משמיה דהרה"ק רבי אהרן מבעלזא זיע"א לבאר ע"פ זה מה שכתוב (תהלים קכו, ו) 'בא יבוא ברנה', והיינו 'בו יב' - שהאדם בא לגיל יבא שזה גימטריה י"ג, 'ברנה' - המצווה הראשונה היא מצות שמחה, ואין רנה אלא שמחה.

וע"פ זה מתורץ הדבר היטב, דבגמ' לא תירצו כך, הואיל ולשיטת החת"ס אין זה המצווה הראשונה - אלא מצות השמחה היא המצווה הראשונה. וביותר עומק דעל אף שנתבאר למעלה ששיטת הצדקת צדיק רבינו החיד"א והחידושי הרי"ם והנצי"ב ועוד קדמונים דהמצווה הראשונה זהו ק"ש של ערבית, עדיין יען ואין זה לכו"ע דהחת"ס סובר אחרת, לפיכך לא הביא תירוץ זה.

וה' נתן חכמה לשלמה פאשר דבר לו: (מ"א ה, כו)

מו"מ בנתינת החכמה לשלמה

רז"ל אמרו (ב"ר פנ"א ב) כל מקום שנאמר 'וה' הוא ובית דינו. וזכה ע"פ הדין בחכמה אף שלא היה הכזבת הנביא. וז"ש 'כאשר דיבר לו' לעצמו ולא ע"י נביא, ואין כאן הכזבת הנביא. ועם כל זה נתן חכמה לשלמה ע"פ הדין שהיה ראוי. א"נ נתן כבר כאשר דיבר לו דדיבורו הוי כמעשה. א"נ נתן חכמה כאשר דיבר לו לב נבון לעשות משפט אבל לא להיות כמשה כמו שבקש.

(נחל שורק פר' תרומה אות א)

ויצו המלך ויסעו אבנים גדולות: (מ"א ה, לא)

הניחו אבנים יקרות בתהום מפני קדושת הבית

פירש הרב יהונתן דאמרו בש"ס (תענית כה). דשלמה המלך ע"ה קידש את הבית עד התהום ולכך לכבוד הקדושה גם ביסוד שאינו נראה וניכר ציוה לשום אבנים יקרות והוא האריך ע"ש.

(שם אות ב)

והבית בהפנתו אבן שלמה מסע נבנה: (מ"א ה, ז)

האבנים של בית הראשון יהיו גם בבית השלישי

אפשר רמז מ"ש הרב עמודיה שבעה משם רז"ל, דבחורבן הבית נגנזו האבנים והמלאכים הביאו אבנים ועפר ומשרפות סיד ממקום אחר, להשביע עיניו של אותו הרשע, וכשיבנה בית המקדש יהיה אותו הראשון. זהו קיצור תורף דבריו, והבאתו אני הדל בס' הקטן ראש דוד (פר' ואתחנן). וזה רמז 'והבית' דכל וי"ו מוליד תיבה כמוה כמשז"ל ויתן לו ויחזור ויתן. וז"ש 'הבית' ו'הבית' לרמוז על בנין העתיד 'אבן שלימה', וגם שיראה מסע שהאויב מסייעה ומחריבה, לפי האמת נבנה והיא עצמה שלימה לעתיד.

(שם אות ג)

הוא היה אומר

גחלי אש מדשן ביתו של רבינו

רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה (אבות פ"ד מ"ו), שמכבד את ספריה ולומדיה שהם דרופתקי דאורייתא, ומידה כנגד מידה, מכובד על הבריות. ולא אמר מכבדין אותו הבריות, אלא גדולה מזו, כי שלא בפניו ובחדרי לבם הוא מכובד. וסתם ואמר גופו מכבד, לומר בין בפניו בין שלא בפניו, בין בפניהם בין בקרבם, וידיעת ההפקים אחת היא.

(ראשי אבות פ"ד מ"ו)

נהל'י זמ'עה

דברי קינה ומילי דהספידא על רבינו

לכבוד ולרגל יומא דהילולא קדישא דרבינו החיד"א זע"א
יבוא בזאת אסיפת קינות והספדים שנאמרו ונכתבו אחר מיטתו ע"י תלמידיו

י"א אדר תקס"ו-תשפ"ד

אן תברחי אן תלכי הנפש / איך תפרדי מגוף ביום המות / אם אהבתך היא בלב ונפש / איך תטשי עם זו אבילי מות:
רבת באדר שבעה הנפש / בו נאסף יוסף וגבר מות / קל חיש למרום עלתה הנפש / נסע מאור גולה לחיים מות:
רבו מצוקותי בקוצר נפש / אף יחרד לבי ומר ממות / מי יעמד לבו לכפר נפש / אשא בכי תמרור ואצעק מות:
איה תמורתו להדריך נפש / שוקל וסופר עד זמן המות / הרבה ספריו חוץ למרפא נפש / מורה ואב בית דין למגן מות:
מי הוא ימלל נא למרי נפש / כל מהלל דוד בעת המות / כל בו בקול תורה משיבת נפש / שמתי לפי ידי ובלע המות:
אם בעון דור נפרדה הנפש / קצתי בחיי עוד ונבחר מות / אך אחריש על זה במפח נפש / כי די לצרתי כאב מות:
אומר! ומה אומר! להשיב נפש / זכרו פעולותיו מחכי מות / קראו ספריו שם צרי לנפש / שם תמצאו חיים תמורת מות:
שפה לפיו דובב בעצות נפש / יגן זכותו על בני מות / רחום יכפר חטא ועון נפש / זכרו ביום ויום ליום המות:

(קינה מהג"ר ישעיה ב"ר שמואל ידידיה זצ"ל)

הן פה מדור / מופת הדור / איש חכם / גדול מנביא:
עת כי נקרא / אור התורה / למרומי על / נשבר לבי:
אוי כי נחבא / שר הצבא / אוי כי כבה / נר מערבי:
כבוד מלא / רב המפלא / בסנהדרין / הוא המצביא:
רב הו"ד הוסף / חיים יוסף / דוד נקרא / לפאר וצבי:
רב כנהוראי / הוא אזולאי / עלה מרום / שבה שבי:
ובסוד עירין / בו מזהירין / כל החכמות / שנה רבי:
הן הוא נפטר / ובסוד נעטר / יום י"א אדר / נעדר טובי:
בשנת תיקו"ן / לפ"ק צקון / לחש ונהי / גדל עצבי:
אך בספריו / הוד ספריו / נראה סודות / במ משגבי:
לפני עליון / תוך אפריון / תגל נפשו / עם הרשב"י:
ישוב דודי / עם איש סודי / הוא אליהו / התשבי:

(נוסח מצבת רבינו, נכתב ע"י הג"ר שמואל ב"ר משה הכהן זצ"ל)

שמש לא יהל אור, שמו שמים!
רקיע ושחקים קדרות ילבשו,
נוגה כיסה וכסיל, יחד ירעשו,
יחדל בצבא מרום, זיוי קרנים.

כי אב הדור גוע מעוז אפרים,
אליו חכם נבון, עוד לא יגשו,
ומנהל למו אן? אנה יפגשו,
במקור מעין חיים על עין המים.

בתהלותיו ספר מתני אזרתי,
אך עט סופר תלאה, לשון נאלמה,
אורו עיני, לי דומיה בחרתי.

כל ספרי חכמתו, לשם אחלמה,
מרפא לנפש הם, רבים אתנו,
ויוסף עוד דוד מורשה לנו.

(הג"ר יוסף אליעזר זצ"ל)

אלה העלזות יוסף עובדין קדישין ופרקים מחיי רבינו

חושף את המספרים של הגורל

מעשה פלא היה פעם אחת עם רבינו החיד"א זיע"א, אחד מבני ליוורנו ביקש לו כמה וכמה שישגלה לו ברוח קודשו את שלושת המספרים שהולכים לעלות ולזכות בגורל - דהיינו פיס - שהיה בימים ההם באיטליה. ורבינו מיאן ולא רצה לגלותו, מהטעם הכמוס עימו.

וכאשר אותו אדם הפציר ברבינו שוב ושוב, נתן לו רבינו חתיכת נייר כתובה וחתומה היטב, באופן שקשה לפותחה, והורה לו לפתוח נייר זה אך ורק לאחר ההגרלה.

ויהי לאחר שעשו את הגורל, ונתפרסם ברחבי איטליה המספרים שנבחרו בגורל, פתח אותו אחד את הנייר, וראה - לא פחות ולא יותר - שרבינו כתב בדיוק את כל המספרים שזכו בגורל, אחת לאחת. ונשתומם מרוח הקודש שהופיע בבית מדרשו של רבינו זיע"א.

(הג"ר מנחם מענדל קרענגיל זצ"ל, תו חיים)

המגילה שהוחזרה לבעליה

סיפר נכד רבינו ספרא דמלכא הגאון רבי משה אזולאי זצ"ל בעל מחבר ספר לחם מן השמים וזכרון משה ועוד ספרים, בן הגה"ק רבי רפאל ישעיה אזולאי זצ"ל גאב"ד אנקונה והגלילות בנו בכורו של רבינו, דאביו הג"ר רפאל ישעיה קיבל בירושה מאבוב דאבא - הוא רבינו זיע"א - מגילה יקרה במאוד מאוד שהיתה בכת"י קודשו של זקינו הגה"ק רבי ישעיה אזולאי זצ"ל

[בן הגה"ק רבי יצחק אזולאי זצ"ל בנו של פאר הדורות המקובל האלוקי הגה"ק רבי אברהם אזולאי זצוקלה"ה בעל החסד לאברהם].

המגילה הזאת היתה קטנה, וממש מעשה ידי אומן, הכתובה בסדר נאה גם יפה, באותיות נאות ומאירות. והיתה מגילה זו יקרה וחשובה עד מאוד למשפחת אזולאי.

והוה עובדא, שנה אחת בליל פורים - בעיר אנקונה - שאביו חזר לביתו אחר תפילת עברית, ולפתע רואה הוא שהמגילה איננה מנוחת במקומה, והבין בדעתו שאי מי פרץ לביתו וגנב את המגילה הנדירה. ונצטער ר' רפאל ישעיה בליבו על דבר הגניבה, וכמעט שלא התאפק מלבכות.

ויהי באותו הלילה, לאחר קריאת שמע שעל המיטה נשכב ר' רפאל ישעיה על מיטתו, ונרדם. והנה בחלומו רואה הוא את אביו הגדול, רבינו החיד"א ניגש אליו ומניח לו בידו את המגילה היקרה. ומיד הקיץ ר' רפאל ישעיה מחלומו, ויהי חלום.

בבוקר עוד קודם שהלך להתפלל שחרית, אמר ר' רפאל ישעיה לבני משפחתו בשמחה ובטוב לבב, שבטוח הוא בעצמו שהיום - בעצם חג הפורים - ישוב המגילה לרשותו. ומשפחתו שמרה את הדבר.

ולאחר דקות ספורות, התעתד ר' רפאל ישעיה לצאת מביתו, ולפתע שומע הוא דפיקות על הדלת, ניגש הוא לפתוח הדלת. ורואה שאחד מחשובי קהילתו עומד בפתח והמגילה בידו. ר' רפאל עומד דום על מקומו ואינו מאמין למראה עיניו.

אותו נכבד מביא לר' רפאל ישעיה את המגילה, ואומר בתמימות: "שאתמול בלילה אחר חצות בא אליי יהודי אחד ונתן לי את המגילה על מנת שאני יחזירו לבעליו הרב אזולאי, וזאת כי כל הלילה היו מצערים אותו מן השמים, ולא יכול יותר לסבול הצער והכאב הזה, ואמר לי אנא עשה עימי חסד ותחזיר את המגילה לבעליו". וממשיך אותו נכבד ואומר: "ולפיכך באתי הנה, להחזיר הגזילה לבעלים".

ויהי לפלא, וראו כל עמי הארץ כי גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם.

(שמע טוב ד"ה ועוד אמר)

הציל את נכדו ומשפחתו ממוות

עוד סיפר הגאון רבי משה אזולאי זצ"ל, שפעם אחת היה בביתו - והיה זה ביום ט' אדר בשנת תר"ג - ולפתע נפלה כל עליית הבית, וכמעט שנתרסקו כל בני הבית ור' משה ביניהם, וברגע האחרון נתפס כל הגג ונסמך ע"ג עמוד קטן וזעיר, אשר בדרך הטבע לא יתכן שדבר קטן כזה יחזיק את העלייה.

וכשבאו הבנאי והקבלן שבנו את הבית, עמדו משתוממים על המחזה אשר חזו, ולא האמינו למה שעייניהם ראוות.

והכריזו ואמרו, שלא שייך במציאות דבר כזה, ומעולם לא שמעו ולא ראו כזאת או כדומה לזה, ומכורח להיות שכל זה קרה בזכותו הגדולה של זקינו - הוא רבינו זיע"א - עמדה לו להצילו. והיה זה יומיים לפני הירצוי של רבינו ביום י"א אדר.

(שמע טוב ד"ה עוד סיפר)

המשך מעמוד א'

יִקְחוּ אֵלֶיךָ שְׁמֵן זֵית זָךְ פְּתִית לְמָאוֹר לְהַעֲלוֹת נֵר תְּמִיד: (כו, כ)

הזהיר בנרות שבת זוכה לבנים חכמים

אפשר לרמוז כי ר"ת ת'צוה א'ת ב'ני ישראל ו'יקחו א'ליך ש'מן ז'ית ז'ך כ'תית, גימטריא שב"ת ב"ן, שהזהיר בנר שבת יהיה לו בן חכם (שבת כג), וזהו 'למאור' שיאיר בתורה. וגם 'למאור' גימטריא זרע, שיהיה לו זרע למאור להאיר ישראל בתורתו. [ובלחם מן השמים (פר' תצוה אות ב) הוסיף נכד רבינו הגאון ר' משה אזולאי זצ"ל, דבזה יש לרמוז כי תיבת שמ"ן ר"ת, ש'תצא נ'יצוץ מ'שה].
(פני דוד פר' תצוה אות א)

כְּבָשִׁים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנַיִם לְיוֹם תְּמִיד: (כט, לח)

רמזים במנין הקרבנות

'שנים ליום תמיד' ר"ת תשל, תש"ל תמידין מקריבין בשנה בכל יום. שנים שני פעמים שס"ה הם תש"ל. הכבש האח"ד בגימטריא י"ח, רמז ל"ח ברכות כנגד תמידין תקנום (ברכות כו). רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל [-ה"ה רבינו הרוקח] בפירושו כת"י.

(חומת אנך פר' תצוה אות ח)

לראות באבי הנחל

מפתח פתוח לספרי רבינו זיע"א

ברכי יוסף

ספרו של רבינו "ברכי יוסף"^(א) כולל ב' חלקים. חלק ראשון - חידושים וביאורים על שו"ע או"ח, נדפס ע"י רבינו בשנת ילדו על ברכי יוסף^(ב) - שנת תקל"ד לפ"ק, בעיר ליוורנו.

וחלק שני - חידושים וביאורים על שו"ע יו"ד אהע"ז וחומ"מ, נדפס ע"י רבינו בשנת ילדו על ברכי יוסף^(ג) - שנת תקל"ו לפ"ק, ג"כ בליוורנו. בפתיחת הספר צורף צירף רבינו התנצלות אשר יכונה "מודע לבניה"^(ד). ובסוף הספר הדפיס רבינו קונטרס אחרון - הערות וצינונים על ברכי יוסף ויקרא שמו "שירי ברכה"^(ה), ועל חלק יו"ד יש מהדורות שנדפס קונטרס אחרון בשם "שירי שיריים"^(ו), ובשאר המהדורות נקרא גם "שירי ברכה". ויש לציין, שחוץ מיניה אח"כ בשנת ישכן לבטח עליו^(ז) - שנת תקמ"ה, הדפיס רבינו את ספרו "מחזיק ברכה"^(ח) על שו"ע או"ח ויו"ד. וכמו כן בין השנים תק"צ-תקצ"ח הדפיס נכד רבינו הגאון רבי משה אזולאי זצ"ל את ספרו "זכרון משה" בו יבוא ליקוט מדברי רבינו ע"ס השו"ע. ועוד חזון למועד להאריך בתולדות ב' ספרים הללו אי"ה.

נהלי ציון

(א) ע"פ הא דכתבי (פראשיט ג כג) 'ורא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף'. (ב) עיי' הערה א'. (ג) לך נא ראה הערה א'. (ד) ע"פ הפסוק (משלי י, ד) 'אמר לחכמה אחותי את ומודע לבניה תקרא'. (ה) מן הסתם לא בנוי על פסוק. (ו) ע"פ רות רבה (פ"ב ד) שנעמי אחר פטירת אלימלך נעשת שירי שיריים. (ז) ע"פ הכתוב (דברים לג, יב) 'לבנימין אמר ידד ה' ישכן לבטח עליו'. (ח) ע"פ הא דמצינו בעוקצין (פיג"מ"ב) לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום.

עלבי נחל

פלפולי חכמה ושעשועי קדם בדברי רבינו

איך מכריעין הלכה ע"פ האורים ותומים והא תורה לא בשמים היא

בתמורה (יז). וביותר קשה ע"פ מה דאיתא בעירובין (מה). דאין מכריעין הלכה ע"פ אורים ותומים וכדכתיב (ש"א כג, ג) 'וישאל דוד בה' לאמר האלך והכיתי בפלשתים האלה ויאמר ה' אל דוד לך והכית בפלשתים והושעת את קעילה', ומקשינן בגמ', דאילו נסתפק דוד אי שרי להכותם אמאי לא הלך לבי"ד של שמואל הרמתי. [ופירש רש"י (שם ד"ה הרי) את תמיהת הגמ', דמידי דאיסור והיתר לא משייל באורים ותומים]. ומתריצין בגמ', דדוד שאל לדעת אך ורק אי יצליח במלחמתו או לאו.

והביא רבינו, דהגאון רבי יעקב כולי תלמידו הגדול של המשנה למלך, ומסדר ספרו פרשת דרכים, ובעל מחבר הילקוט מעם לועז, כתב בהגהתו על משנה למלך (שם) דמדברי הרמ"ז בתוס' יום הכיפורים (יומא עה, ד"ה תניא) נראה דחולק ע"ז.

וכתב רבינו דנתעלם ממנהר"י כולי כל הנתבאר כאן דיש לחלק בהאי ענינא בין ב' סוגי הספיקות, והרבה ראיות יש לדבר.

ולפי כל האמור יתורץ היטב מה שקשה על דברי רבינו ע"פ פסקו הלכה ע"פ האורים ותומים, והתירוץ הוא דע"י האורים ותומים היו רק מבררים את המציאות ובספק מציאות לא אמרינן תורה לא בשמים היא, ומאיך גיסא ספיקא דיינא הה"נ דאיכא איסור לשאול באורים ותומים וכמו שנתבאר ומתורץ קושין.

והרי לנו דאין לפסוק הלכה ע"פ אורים ותומים וגם דתורה לא בשמים הוא, וא"כ איך עולה נכון דברי רבינו ע"פ "שבו נודע דיניהם של ישראל", אתמהא.

יישוב דאיכא חילוק בין ספיקא במציאות לספיקא דדינא והתירוץ על תמיהה זו יבואר לן בדברי רבינו החיד"א זיע"א שכתב בספרו ברכי יוסף (או"ח סי' לב ס"ק ד) באריכות לייסד יסוד אדיר וחזק בעניינים הללו, והעולה מדבריו דיש לחלק בין

דברי רבינו ע"פ דפוסקים הלכתא ע"פ הא"ת

כתיב בפרשתן (שמות כח, טו) 'ועשית חושן משפט מעשה חושב'. ותירגם עלה בתרגום רבי יונתן בן עוזיאל (שם) בזה"ל: ותעביד חושן דינא דביה מהודע דיניהון דישאל דאתכסי מן דייניא וסדרי נצחון קרביהון ולמכפרא על דייניא. עכ"ל. [וביאר הדברים בכתר יונתן על אתר: ותעשה חושן משפט שבו נודע דיניהם של ישראל שהתכסה מהדיינים וסדרי ניצחון מלחמותיהם ולכפר על הדיינים].

וזאת ועוד אמר הכתוב (שם ל) 'ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים'. ואף הכא תירגם רבינו ע"פ (שם) וז"ל: ותתן בחשן דינא ית אוריא דמנהרין מליהון ומפרסמין טמירן דבית ישראל וכו', ויהון על לבא דאהרן בזמן מיעליה קדם יי ויטול אהרן ית דין בני ישראל על לביה קדם יי תדירא. עכ"ל. [ובכתר יונתן: ותתן בחושן המשפט את האורים שמאירים דבריהם ומפרסמים סודות של בית ישראל וכו', ויהו על לבו של אהרן בזמן בואו לפני ה' וישא אהרן את דין בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד].

תמיהה דתורה לא בשמים היא

ונמצא לן מיניה, דבזמן המקדש - ומשכן גם איקרי מקדש (שבועות יז) - היו קובעים הלכות ופוסקים דיני ישראל ע"פ האורים ותומים, והא תמוה טובא, דמפורשות מצינו בעירובין (נה). ובב"מ (יז) תורה לא בשמים היא, וככה גם ככה

שְׁבַח לְבִינֵי הַחֵיד"א

שיר ושבחה שנאמרו על רבינו וספריו הק'

בעת אשר נולדה ההשכלה המשכלת בעולם ע"י רמ"ד בברלין, אמר רבינו רבי אלימלך [-ה"ה הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זיע"א] את זה לעומת זה שלחו לעולם את מרן הגה"ק מרחיד"א ז"ל, ואמר בזה הלשון: **שם באיטליה יש צדיק אחד גדול אשר ע"י חיבוריו הטהורים מבטל כל ספרי המינות, ומי יתן והיה לבבן של ישראל לשקוד על דלתי ספרי החיד"א, לא יזיזו כלום מאמונתם. ומאוד הפליא בשבח ספר ברכי יוסף על ד' חלקי שולחן ערוך, וספר דרושים ראש דוד על התורה.**

(הג"ר אברהם חיים שמחה בונם מיכלזון זצ"ל בספרו אהל אלימלך אות רפא)

יש לפרש על פי מה שכתב הרב הגדול מו' חיד"א זלה"ה [ככה גם ככה איתא במדבר קדמות (מערכת ת אות ח), ובחומת אנך (תהלים קג, ג)]. ד' חילוקי כפרה אינם רק להשב מיראה אבל השב מאהבה אין צריך לד' חילוקי כפרה רק מתכפר הכל בתשובה לבדה, כתב כן בשם גדולי הקדמונים, ולא נודע לי מקומו איה, וסוגיות הש"ס לא נודעו במסילות הללו, **אבל כיון שפסק כן רב מובהק בדורו בבית דין של מטה, פוסקין כן להלכה בבית דין של מעלה.**

(בני יששכר מאמרי חודש תשרי מאמר ד דרוש יד)

הרב מורי זקיני חיד"א זלה"ה בבחירתו היה עושה בירושלם סיגופים עצומים כדי להשיג השגה, ובאו לו בחלום **לאביו הרב רבי זרחיה זלה"ה** שישלחנו לבנו מירושלם כי הפ' [-סט"א-] מתקנא ממנו **על רוב קדושתו מסיגופיו והוא בסכנה ח"ו**, ומאז הסכים לשלחו לעה"ק חברון ונתיישב שם בחברון ת"ו זיע"א.

(נכד רבינו הגאון ר' משה אזולאי מובא בשמע טוב ד"ה עוד)

הוא אומר [הריא"ז מרגליות זצ"ל] ששמע מהסב"ק מרן הגרש"א אלפאנדארי זיע"ע כי **הרב חיד"א זיע"ע** הוה משתעי בלשון חכמה **וכן כתב ושרטט כתיבתו ומליצתו בכוונות ויחודים** ואחר כונת הלב הם.

(הגאון ר' שלמה אליעזר מרגליות זצ"ל בהקדמה למרנן ורבנן)

כל חכמי ישראל נאותין מאורו [-הוא רבינו החיד"א זיע"א], כי **כל דבריו כהלכה פסוקה דאין להרהר אחריה**, נושאת חן בעיני כל רואיה, סולת נקיה, עמו עוז ותושיה.

(הג"ר מנחם ב"ר שמעון מרדכי זצ"ל בהקדמה לאצבע קטנה על מורה באצבע)

על כן בעקבות משיחא אלו **יצא לאור ספר יוסף לחק מהצדיק הגדול רבי חיד"א** תלמידו של רבי חיים אבן עטר בעל אור החיים, **שיש בו שני אורות תרין משיחין, משיח בן דוד, ומשיח בן יוסף. בסוד צדיק הכולל המתקן פגם של כל ישראל.**

(הרה"ק השארית ישראל מווילעדניק זיע"א שער השובב"ם דרוש א)

נתרם לעילוי נשמת

הרה"ח ר' שלמה אליעזר מרגליות ז"ל
בן הגה"צ ריא"ז זצ"ל
בעמח"ס מדין ודבנן על שם הגדולים
נפטד לבית עולמו ב"ו ניסן התשס"ב
תנצב"ה

אחינו כל בית ישראל הנתנגים בצרה
ובשביה העומדים בין פנים ובין פניקשה
המקום ירחם עליהם ויזציאם מצרה
לדווחה ומאפלה לאורה ומשעפוד
לגאלה השתא בעגלא ובזמן קריב
ונאמר אמן:

נתרם לכבוד נשמתו הטוהרה

דגאון עזיזו שד התורה איש אלקים קדוש אביר
הרועים עטרת תפארת ישראל
הגה"ק רבינו החיד"א זצוקלה"ה
נסתלק לשמי מרום י"א אדר תקס"ו לפ"ק
זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

נתרם לעילוי נשמת

כ"ק מרן אדמו"ר רבי חי יצחק זצוקלה"ה
בן כ"ק מרן אדמו"ר רבי יוחנן זצוקלה"ה
מדאחמיסטדיוקא
מצאצאי רבינו החיד"א זיע"א
עלה לגנו מרומים ב"ט אב תשפ"ג לפ"ק
תנצב"ה

נתרם לכבוד נשמתו הטוהרה

דגאון עזיזו שד התורה איש אלקים קדוש אביר
הרועים עטרת תפארת ישראל
הגה"ק רבינו החיד"א זצוקלה"ה
נסתלק לשמי מרום י"א אדר תקס"ו לפ"ק
זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

נתרם לזכות ולרפואת

מדת שרה פרידה בת זלדה רבקה תחי'
לרפואה שלימה, בריאות איננה
לאורך ימים ושנים טובות
בתוך שאר חולי ישראל אכ"ד